

Vsebina 1. številke:

<i>Po Stični</i>	<i>1</i>
<i>—IV: V novo leto</i>	<i>2</i>
<i>B. M. R.: Sv. Primož</i>	<i>4</i>
<i>Rajko Ložar: Brata Kralj v luči idealistične estetike</i>	<i>7</i>
<i>Francè Vodnik: Borilec z Bogom</i>	<i>13</i>
<i>T. F.: Razgovori</i>	<i>14</i>

„Križ na Gori“

izhaja desetkrat na leto

in stane za dijake 30 Din, za vse druge 40 Din

Odgovorni urednik: ANTON VODNIK

Izdajatelj (za Slovensko dijaško zvezo):

MAKS MIKLAVČIČ

Za Jugoslovansko fiskarno: KAREL ČEČ

Križ na gori

Glasiló katoliškega slovenskega dijaštva

Lefnik II

1925/26

Štev. 1

Po Stični

To je gotovo: v nas je bilo pričakovanje Stične. Morda niti ne Stične, temveč nečesa, kar nam je Stična trenutno pomenila simbol, približanje daljnega, videnje skritega. Ko smo jo pričakovali, se nam je izpolnjenje željá stokratno približalo, čuvstvo, kakor da stojimo pred začetkom uresničevanja zamisli, spreminjanja hotenja v oblike, nam je dalo peroti. V duši in v krvi nas je zapekla večna mladost sveta, opojil nas zakon prerajanja vseh stvari, ki imajo v sebi tako čudovito moč, da nas storijo srečne, ko na ljubezensko prigovarjanje od vekomaj nas Objemajočega izvršujemo vsak svoj del vesoljnega načrta, da se odpro dušam pogledi v neskončnost in se On razodene v slavi. O, biti mlad, kot so svetei mladi! V njih vročih in žarečih dušah je zemlja z zvezdami in neznanostmi onstran plavajoči cvetoči otok, njihove roke stiskajo iz naših gorje, ki se je v njih oognjilo. O, biti mlad! Vsak trenutek zagledati Njega in Mu zaklicati pozdrav, zaviheteti Mu palmovo vejo!

V Stični smo videli, kje smo; slike v nas so se zostrile v toliko, da že lahko pokažemo na bližnje cilje, proti katerim nas morata gnati hrepenenje in volja. Marsikaj, kar nas je v Stični osupnilo in razočaralo, je bilo le posledica naše neprostosti, nepriznane ali podzavestne obteženosti z vsem, česar smo se hoteli v dušah s tolikim naporom otresti, pa se nam ni posrečilo, ker naš čas še ni prišel. Kolikokrat smo že hoteli, da pride, ko še ni bilo znamenj v nas! Brez njih se ne spuščajmo na pot, ker nas nikoli ne bo pripeljala v nove, tako zaželjene kraje. Če se nam je od nas samih pripravljeni »program« za stiške dneve takoj v prvem trenutku njegovega izvajanja odkril kot nekaj narejenega, nekaj mimo — nas zase postavljenega, ne iz nas orgánično zrastlega, je bilo to dokaz, da je naš pokret šele prva zelena vejica na starem deblu, ki še ni izginito v oblike novega samoraslega drevesa, hkrati pa je bilo že to spoznanje samo novo prebujenje... v tistem trenutku so se zopet zrušile v starem deblu celice, da se zgradijo nove.

Zato nam je bila Stična tudi odrešenje iz srčne stiske in korak naprej k samemu sebi. To se je kmalu pokazalo in nas prešinilo z radostjo

in upanjem. Program je bil prešibak, da bi vzdržal naval čuvstev, ki smo jih toliko časa nosili v sebi, ne da bi jim vedeli imena. Primerna, gladka pota, ki so že toliko voznikov srečno prepeljala, je ta mladina smejoč se zapustila, ne meneč se za preizkušene nasvete in izraze dobrohotne bojazni ter se vsekrižem razlila, koder jo je vodil notranji vid, iskat in oznanjat. Če bi jo kdo nezaupljivo vprašal, da naj odgovori, na katerem zemljevidu da je tisti kraj, kamor hoče in če ga morda tudi on pozna in da ga poznati mora — bi mu odvrnila z nasmehom, ki je skrivnost mladosti in s pesmijo, ki je modrost ljubezni. In bi se zagledala v še nezaznamovane kraje, ki so bili tolikim raziskujočim rodovom nepristopni in bi brezskrbno mislila: Spomni se, da si bil tudi ti mlad in se veseli z nami! Kako se je upiral neodkriti svet tem tako gibkim in prožnim stopinjam, a pogled nanj nas je napolnil z ognjem.

Ne, mi nismo lahkoverni; mi vemo, kako kaotično nas še obdaja zunanji svet, kako se križa z našim notranjim, kako ga uklepa in tare, kako nas trga v nasprotni smeri, kako nas zadržuje, kako nam razbija našo podobo o svetu — vsepovsod: v organizaciji, ki ni več naš izraz, pa dela z nami mehanično dalje... Tudi tu mora pognati iz nas nova tvorba, če hočemo biti resnični! Čutimo v sebi globlji, svobodnejši etos, ki bi nas napravil drznejše otroke božje, a nadaljujemo moralo, ki smo jo na dnu zavrgli. Nosimo v sebi slutnje o sreči, ki bo na nove temelje postavila red stvari, ki bo skladen z našim bistvom, a naša dejanja v ljubezni, v družbi, v politiki, v cerkvi — gredo mimo nas. Bodimo resnični! Oblikujmo konkretnost v vsakem njenem najmanjšem delu, če je dozdevno še tako daleč od nas! Imejmo eno samo središče, okrog katerega urejajmo svet! Ne varajmo se: najgloblja resničnost se zdi kakor sanja — njo uresničimo! Ne bojmo se, ne skrbimo: kar je najbolj skritega v času, se bo dopolnilo, čeprav morda ne pred našimi očmi.

—IV

V novo leto

Izkopali smo si globoko strugo. Sedaj je na tem, da napeljemo vanjo vse naše vode, da jo napolnimo. Vsakomur ostane lastno življenjsko delo: da izkoplje in prebije še zadnji kos zemlje in da pot toku, da se izlije v večno morje.

Ni lahka stvar, kopati za bogastvom. O, marsikdaj je težko, da bi človek obupal in vrgel lopato v stran. Včasih ti je kakor onemu rudarju, ki je kopal za zlato rudo. In čim dalj je kopal in čim bolj na široko, bolj prazna je bila trda zemlja. Pa čim večji je bil strah, tem trdnejše je bilo pričakovanje: »Morda pa je klastro globlje vendarle zlata ruda.« In če si kdaj to bral, sedaj ni težko, da bi doživel in razumel.

Mi smo sekali strugo v naše življenje. Ni imelo, kam da bi se odtekalo. Saj smo imeli veliko in veliko so nalagali na nas. Pa je stalo in zemlja ni hotela in ni mogla sprejemati vase. Široko močvirje je bilo. Ni bilo poti, da bi hodili drug do drugega. Vsak se je zaprl v svoj kot in umiral. Novi dnevi so prinesli novega življenja. Dahnili so misel v revne duše, vsakemu svojo, pa vse so zvenele tako podobno in za istim ciljem. Začeli smo delati, vsi obenem. Sekali smo v življenje, vedno globlje. Našli smo se pri skupnem delu in skupnem hotenju. Ista misel in ista želja se je zlila v nas vse, in nas veže in veže, da ne moremo več drug od drugega, ampak da delamo in gradimo vsi na istem življenju in istem vstajenju, vsi, kar nas je.

Ko zopet pričenjamo, pogledamo nazaj in naprej. Kaj je bil Križ na gori, moraš razumeti in doživeti sam. Križ na gori je zrastel iz življenja in je bil za življenje. Ne za golo modrovanje in analiziranje, ki ubija.

In kakor se življenje popolnjuje in razrašča in je vedno v toku in vedno v razvoju, tako je tudi gibanje v nas. Tipanje je še in iskanje. Mi hočemo za resničnim izrazom in pravimi tvorbami življenskih sil. Življenje je vedno, ki stopa preko ostarelih oblik in si poišče novih. Saj ne dvomimo, da pride za nami isto. Toda vsaki dobi je treba tistih oblik, ki natančno odgovarjajo njenemu notranjemu razvoju. Tukaj ne more biti umetničenja in prikrivanja. Stara merila niso za nove razmahe.

Če je bilo v tebi samem kaj novega življenja, potem si razumel Križ na gori. In če si sodil naše skupno delo z jasnim namenom in jasnim pogledom, si razumel tudi, če je beseda zgrešila cilj in udarila v slepo. Ob glasnem zvoku so zazvenele v tebi sorodne misli, razgibal si se in zasekal globoko vase. Če si razumel in živel po tem, ni bilo delo, ki leži za nami, zaman. Če pa nisi razumel ali pa nisi hotel razumeti, pa tudi prav. Ni to gibanje, ki bi se ga moglo vsiliti ali priučiti. Vsak naj zajema iz polnosti, kakor hoče. Če so stari sodi še dobri, prav. Mi pa bomo shranili novo vino v novih sodih, da se ne pokvari.

Seveda, z razumevanjem je težko. Ni lahko, ozdraviti staro rano kar mahoma. Prokletstvo časa, ki nas je težilo in nas še teži, se ne da kar tako otresti z ramen. S pritiskom so nam privzgojili že neko drugo gledanje in razumevanje, nataknili so nam črna očala in sedaj se skoraj bojimo solnca in luči. Tako vneto in neprestano so nas obdajali s tujimi vplivi prav od prvih dni, da smo skoraj plašni in se nam zdi prazno, če se otresemo bremena, ki nas je težilo skozi leta. In če so nas tako odtujili našemu pravemu življenju, našemu nepokvarjenemu pojmovanju, je pač težko, da bi nam bilo domače v tem novem gibanju. Treba je res veliko dobre volje, poguma in čistega namena, da človek pogleda tako globoko, da razume.

To je pogled nazaj. Pot, ki smo jo prehodili in preživeli s trudom in težavo. Do kam smo prišli? Nismo med onimi, ki nosijo vero s seboj, ne pa v sebi. Nismo med onimi, ki so jo izpremenili v modrost in modrovanje. Taka prisiljena pojmovnost ne spada več v naš čas. Mi hočemo,

da se katoliška resnica in misel v nas vtelesi. Naj bo ta odpor, ob katerega je naletela, ogenj, da se v njem očisti. Da pride božično prerojenje, ko je Beseda meso postala.

Če se že toliko govori o individualizmu in subjektivizmu: v nas je živa zavest skupnosti. Pa ta dejanska skupnost predpostavlja in zahteva velikih, v sebi samih osnovanih in temeljčih osebnosti. Katoliško versko življenje je bistveno vezano po cerkvi, toda bistvena cerkvena skupnost vedno in povsod vzbuja življenje posamezne duše. In to življenje je najbolj bogato prav tam, kjer gre za najnotranjše, za najgloblje, za neposredni, živi odnos duše do Boga. Bog in duša: tu vmes ni nikogar, to je čisto svoja vez Stvarnika in stvari. To individualno življenje je prvo in središče vsega. Pod tem vidikom si pa urejamo in usmerjamo vse druge življenske odnose.

In s tisto živo vero, s katero gledamo v Boga, gledamo tudi v našo bodočnost. Če je naša vera živa, mora biti resnica in je resnica in je merilo življenja. Dokler pa je življenje na naši strani, je prihodnost naša.

B. M. R.
Sv. Primož

Ves božji dan je škropilo in močilo v deželi; nebo je gorelo in se lomilo, da so preplašeni človeški otroci v strahu skleпали roke, strela je smodila vlažno ozračje, klala ponosne kostanje in vžigala kozolce; umazano so puhtela pota in razlivala blato na oprano obcestno zelenje. Staro in majhno je ždelo v hišah, izza oken so vpraševali skrbni gospodarjevi pogledi in se na tihem obračali navzgor, nema je stala v hlevu živina. Le nas študentov ni huda ura pridržala doma. Deževnega trinajstega avgusta smo se v Kamniku našli vsi zvesti: bratje in sestre v Kristusu, tovariši in tovarišice, majhni po številu, silni v navdušenju in pričakovanju. Namesto križa, ki naj bi na planini plamtel v jasno noč in prosil nebesa za blagoslov, je Bog sam zažigal od vzhoda do zahoda svetlejšo in vidnejšo ognje, med bliski in grmenjem je razodeval svoje veličastvo in gospodstvo, plašil malodušne in nevredne, da so ostali doma, vztrajnim v žrtvah in obljubam zvestim pa je s treski kazal pot v obljubljeni deželi božjega kraljestva, kamor smejo vsi oni, ki hočejo izpolnjevati Očetovo voljo. Strašna je bila Sinajska gora, iz nje se je kakor iz peči valil dim, ko se je Bog nanjo spustil v ognju ter v bučanju trobent sprejemal in odpuščal Mozesa; tudi nas je sprejel z viharjem in ognjem, toda otrokom nove zaveze se je kmalu dobrotljivo nasmehljaj in pokazal svoje ljubeznivo lice. Proti polnoči je iskrea zvezda predrila goste oblake in v imenu nebeškega Očeta poljubila še snivajočo nebeško mladino, za prvo zvezdo je prisijala druga, tej se je pridružila tretja, mokri oblaki

so se raztrgali in splahneli, na ožarjeni modrini nočnega neba so trepetale vriskajoče zvezde.

Jutranji zvonovi še niso oznanili vigilije Marijinega vnebovzvetja, ko sem zapuščal speče mesto in hitel čez napeto mekinjsko polje; rosna megla, ki se še ni dvignila iz tople zibelke zemlje, mi je bila vesela poslanka lepega dne, čeprav je željnemu pogledu zakrivala prebujajočo se naravo. Zato je tembolj zbrano tkala duša pobožne misli v vdano molitev in iz pozdravov znamenjem ob potu spletala cvetoč evharistični venček, ter se tako pripravljala za Jezusov sprejem. V Stranjah sem krenil na božjepotno stezo k Sv. Primožu; skozi smreke me je spremljalo vsevidno Oko z znamenja pri razpotju, megla je postajala redkejša in naenkrat me je objelo planinsko solnce, nedaleč pred menoj pa je na izbočeni skali blestela bela cerkev Sv. Primoža. Zaigralo je v moji duši, ker je Oče uslišal hrepenenje mladine in zanjo ustvaril ta rajski dan, ko bo v ljubezni obudila obljube dedov in jih znova posvetila. Tja gori k Sv. Primožu so naši predniki nosili svoje težave in prošnje, tam v oni cerkvi so molili za svoje otroke in otrok otroke, Mariji v varstvo izročali nas, pri Sv. Primožu se bomo danes združili v njihovi božji veri in v hvaležnem spominu nanje mi najmlajši, a za nami bodo semkaj zopet romali novi rodovi. Šel sem naprej in bliže, srebrne bukve so stresale košato vejevje, iz drobnega udarjanja lista ob list pa je šušljala skrivna gorska pesem, tako sorodna moji umirjeni duševnosti.

Odrešeno in poplačano je bilo moje iskanje, ko sem stopil na zeleno preprogo okoli visoke cerkve. Tedaj je sv. Primož zazvonil pozdrav Mariji; ubrani glasovi so se stopili z raznobarnimi odmevi iz doline v veselo velikonočno melodijo in splavali pod neskončno nebo. Vsa ravnina do obzorja je bila potopljena v megleno morje, ki se je zibalo kakor tesno stisnjena čreda kodrastih ovac, kakor gozdovi ter grmovja v zimskem snegu sta iz megle kipela Limbarska in Šmarna gora, za Sv. Joštom Blegoš in dalje Jelovca z bohinjskimi hribi, Krim, Snežnik in daleč dolí Gorjanci. In ko sem gledal okoli, sem opazil, kako so spodaj pred menoj pričeli iz megle rasti bratje in sestre, vsakemu je za hip obstal korak, vedno več jih je prihajalo, zalesketali so robci in zopet je zazvonil sv. Primož, sedaj v pozdrav dobrovoljni mladini, in je pritrkoval, dokler so hodili in ni dospel poslednji romar.

Pri Sv. Primožu smo se zbrali fantje in dekleta iz vseh slovenskih pokrajin, tostran in onstran državnih mej, zdravi, veseli; da ne bi s prisiljeno modo žalili mladeniške lepote, smo se bili preprosto oblekli, kot se okusno in pestro nosi naš narod, prijazno in duhteče, da solnčni žarki niso znali ločiti naše mladosti od vonjajočih cvetic in so oboje zlatili z isto gorkoto. Mnogo nas je bilo, a slišale so se le redke besede, glasne bí motile ljubeznivo šepetanje živahnih oči, teh neutajljivih lučk božanske duše, odkoder iz nepoznanih globin zajemljejo svetlobo, ki ž njo gledajo v svet in žalostnim dajejo slutiti nadnaravne zaklade v človeku. S temi prodirajočimi očmi smo drug drugemu zrlí v srce in v

skriti notranjščini našli ono potrpežljivo in dobrotljivo, pravično in miroljubno, neminljivo Pavlovo ljubezen, ki ustvarja spoštovanje in hvaležnost, prepričuje vero, nedolžne posvečuje za otroke božje in jim obljublja dedščino nebes; ta ljubezen nas združuje kot brate in sestre, krščene s svetim Duhom in ognjem.

V cerkvi smo se počutili nenavadno varne in domače, iz svetišča je žarelo doli po dvodelni ladji, stebri in loki so se povzpeli iz odprte duše ter nosili in objemali svetost kraja, nič tuji nam niso bili sv. Trije kralji, takoj smo se jim pridružili in v srcu pokleknili pred Dete kakor na sveti večer pred jaslice, ves strah je vzela Marija Pomočnica in zazdelo se je nam, da svoj široki plašč razprostira tudi čez nas in ga odkriva pred oltarjem, kjer je Jezus v sveti daritvi delil milosti Očeta in nas blagoslavljal kot nekdanj svoje pod križem. Zaposili smo in verovali:

Marija skoz' življenje
voditi srečno znaš;
Ti pelji skoz' trpljenje
življenja čolnič naš,
Ti krmi ga v valovih,
Ti brani ga v vetrovih,
Marija, Marija, hiti na pomoč!

Tako smo prosili in upali, molili Boga, prosili za svojo mladost, da bi ostali zvesti, majhni in goreči, priporočili smo odsotne brate in sestre, starše, dobrotnike, prijatelje in sovražnike, prosili blagoslova slovenskemu ljudstvu, da bi verovalo in našlo v obljubljeni deželo. Mladi hočemo povsod Boga, ki naš je Oče, ki naš je Kralj!

Posvečeni smo se iz blaženega hrama usuli na trato pred cerkvijo, sedli v njeno mehko naročje in se tu na prostem daleč proč od brezdušnega sveta, v očarujoči planinski tihoti, pogovarjali o vzvišeni katoliški veri, kako zelo upošteva človekove težnje in jih poplemenituje, vodi do neverjetnih krepostí, tolaži zatirane, veže zemljo in nebesa. Naši dedje so verske vrednote drugače doživljali nego sodobno potomstvo, v svoji preprostosti in živi veri so Boga tako rekoč gledali, večnost je bila merilo vsega življenja, zato so bili srečnejši in zadovoljnejši, njihovih src ni vznemirjala navezanost na zemljo, pridno so skušali vršiti Očetovo voljo; dejavna vera in življenje po krščanskih načelih sta utrdila krepki in razboriti slovenski rod. Tega se je zavedla današnja mladina, ko je spoznala splošno razdejanje ter drugod zaman iskala srečo. Pred šumnim svetom se je skrila v neizčrpljivo lepi naravi, kjer se razgovarja s Stvarnikom in išče v spominih značajne poteze prednikov. Tako smo v gozdovih nad Kamnikom našli starodavno romarsko pot sv. Primoža, blagoslovljeno pričo zaupnih molitev in velike hvaležnosti, priromali smo z željo, da pozabimo zmote novih dni in si postavimo globlje temelje, položene v Milost in Resnico, ki bo iz njih rastle pobožno kraljestvo duš in se hitelo širiti na ves narod ter mu vrnilo izgubljeno srečo. O da bi mladi romarji

od Sv. Primoža ohranili eno srce in enega duha, se med seboj ljubili, drug drugega spoštovali, da bi se vzajemno podpirali, bodisi v verovanju ali življenju, šoli ali delu, da bi ostali vredni poslanci božji!

Kar naenkrat je minilo dopoldne in zopet so zvonovi odnesli naše misli tja v Nazaret in pred tabernakelj, znova smo se priporočili Mariji in s pogledom v večnost zaključili svoj tabor pri Sv. Primožu. Toda kakor se ni Petru, Jakobu in Janezu z visoke gore prav nič mudilo v dolino, ko so videli spremenjenega Gospoda, podobno prijetno je bilo nam na hribčku preropenja: oglasila se je pesem, eni so lovili golobčka, ki je ušel iz kletke in se skrnil v pšenico, iz pšenice letel v ajdo, odtod bežal v rž, a se zmotil in padel nazaj v pšenico, se potem rešil v proso in tako naprej, seveda je golobčka malokdo ujel, ker ga je smeh oplašil in odpodil, drugi so ogledovali živahne cerkvene freske, mnogi pa mimo-grede obiskali Veliko planino. O mraku smo bili v Kamniku. Misli in dejanja celega dne pač niso nobenemu angelu varuhu izvabila niti ene solze in smem reči, da je bilo študentovsko romanje k Sv. Primožu v vigiliji Marijinega vnebovzetja najboljša priprava na šmarni praznik.

Naslednjega sobotnega dne smo v župni cerkvi na Šutni pristrčno vezovali Mater Marijo, mladeniči in mladenke smo ji voščili svojo nedolžnost in prinesli nebeškega kruha, ki ga nam, svojim otrokom, daje v hrano večni Oče, da bi mogli Njega zvesto ljubiti in vekomaj živeti. Sredi našega ljudstva smo pred obhajilno mizo prisegli svojo božjo vero in sebe razodeli nebesom in ljudem. Marija pa je ves dan z nami hodila in nas tudi domov spremila — — — Bratje in sestre iz onih dni! Ali je Marija še pri nas? Ali še vedno enako goreče ljubimo Boga, molimo drug za drugega, za svoj narod? Smo si še zvesti? Pozdravljeni zvesti!

Rajko Ložar

Brata Kralj v luči idealistične estetike

Pod naslovom »Na moderni razstavi« je v »Slovincu« od dne 10. sept. t. l. neki V. Janežič priobčil dialog, kateremu je dala povod zadnja razstava bratov Kralj v Akademskem domu. Mimogrede omenjeno: o njuni umetnosti je slovenska javnost, in kritična neizvzeta, izrekla že toliko in tako abotnih sodb, da bi danes kaka slična že res komaj pozornost vzbudila. Teje najnovejši se je pa to, vsaj kar se mene tiče, še vseeno posrečilo. In spričo pravljicne starodavnosti vidikov, s katerimi postopa, ter naravnost demagoškega cilja njenega dokazovanja tudi ni drugače mogoče.

Katera je vodilna misel dialoga? Povedano brez vseh ovinkov ta, da Kralja nista umetnika. Zato bo v to smer treba naravnati tudi ta odgovor. Nikakor pa ž njim ne mislim dokazati nasprotno, temveč samo izpodbiti premise avtorjevih sklepov. Dokazovanje, ali kdo je umetnik ali ni, je spolzka zadeva in največkrat posledica tendenc; predmetna vrednost takih dognanj je minimalna. Ako se opira na zgolj osebne, individualne momente, niti ni vredno odgovora.

Ako pa se poslužuje stvarnih, teoretskih argumentov, je zadeva drugačna. In glede tega je mogoče že naprej reči, da se s tako starimi rekviziti ne more posrečiti niti najmanjši dokazič o tem, da Kralja nista umetnika, tudi ako de facto to ne bi bila.

Izpad proti delu bratov Kralj je zasnovan v duhu najčistejše idealistične estetike 19. stoletja in cerkveno-teološke estetike vseh časov. V najprimitivnejši formi, izdelani v tem dialogu, izgleda ta umetnostni nazor sledeče: »Umetnost je čutno upodabljanje lepote, izdelki umetnosti pa so umetnine. (Prim. Jablana je drevo, jabolka pa so sadovi jablane. Logično!) Lepota pa je harmonija forme in vsebine, ideje. Umetnik je mož, ki ima ideje, a za izražanje teh idej mu služijo forme. Formo mora približevati ideji in narobe, skratka: ustvariti harmonijo, lepoto. To lepoto mora pa potom umetnine posredovati gledalcu.

Najprej tu ni jasno, kdo ima nalogo: umetnost ali umetnik. In potem ni jasno, kakšna je naloga umetnosti: ali čutno upodabljanje lepote ali izdelovanje umetnin. In nadalje ni jasna naloga umetnika: ali ustvarjanje harmonije ali posredovanje harmonije gledalcu. Na vsa ta vprašanja, ki so posledica neizčiščenega, ne po živem stiku z umetnostjo pridobljenega, temveč iz učbenikov idealistične in danes edino še po cerkvi vzdrževane estetike skompiliranega naziranja, nam more dati odgovor samo zmiselna analiza umetnosti, umetnostnega ustvarjanja, umetnine, tu seveda možna le v kolikor je za naš namen potrebna.

Umetnost ni čutno upodabljanje lepote in umetnina ni izdelek umetnosti. To dvoje ni niti njeno bistvo niti njena naloga, temveč avtorjevo zamenjavanje pojmov. Morda je v območju omenjenih struj estetike umetnost to res kdaj bila, oziroma je še, četudi najbrž ne v tako surovi, rokodelski obliki; moderni umetnostni vedi, katera je za rešitev teh vprašanj gotovo od vseh drugih najbolj poklicana, gotovo ni več. Takemu naziranju o umetnosti nasprotuje že naše zgodovinsko spoznanje, katero bi iz rubrike umetnost morala potemtakem dve tretjini vsega umetniškega dela Zapada in človeštva sploh izbrisati. A tudi teoretsko je tako naziranje nevzdržno. Kakor namreč čevljarstvo ni čutno upodabljanje proporcij in dimenzij noge, temveč neka celokupnost povsem logičnega značaja, in kakor čevlji ni izdelek čevljarstva, temveč kvečjemu čevljarja, tako tudi umetnost ni čutno upodabljanje lepote te ali one stvari, temveč neka celokupnost istotako logičnega značaja, in umetnina ne izdelek umetnosti, temveč kvečjemu umetnika. Celokupnost pravim, ki z drugimi celokupnostmi ali totalitetami: religijo, etiko, pravam, znanostjo tvori in dopolnjuje duhovno kulturo tega ali onega naroda v tem ali onem času, kakor čevljarstvo z drugimi celokupnostmi: mizarstvom, zidarstvom itd. dopolnjuje obrtno, ta pa nadalje po avtonomnosti teh področij n. pr. s trgovino dopolnjuje gospodarsko kulturo naroda v določenem času. Umetnost torej ni kaka dejalnost, temveč bistvenost, je brez naloge, kakor so tudi religija, etika, pravo in znanost bistvenosti brez naloge. Ni pa brez naloge umetnik, kot ni brez naloge vernik, član družbe, naroda, države, znanstvenik in — čevljar. S tem je širši kriterij avtorjevih izvajanj, da dela bratov Kralj ne sodijo med umetnine, ker ne predstavljajo lepote, kot objektivno merilo ovržen. Lepota ni vidik niti zgodovinskega niti estetskega presojanja umetnosti. Ali je pa morda naloga umetnika, upodabljanje lepote? Dognali smo, da je umetnost bistvenost in ne dejalnost; ali je upodabljanje lepote mar kriterij vrednotenja umetniške osebnosti? Odgovor na to že sedaj ne more biti težak: Niti slovenski niti stranski slikar ali kipar ni umetnik zato, ker »upodablja lepoto«. Ali je potem zato, ker to lepoto in harmonijo podaja gledalcu? Ali pa morda zaradi česa drugega? Vsekakor — ta vprašanja bo treba rešiti, ker so principielnega značaja in ker

nam bodo pokazala, ali so ožji kriteriji avtorjev dialoga o umetnosti Kraljev pravilni ali ne. Zato bom v sledečem njegova izvajanja izčrpeje podal.

»In medias res! Tu je kip vstalega Zveličarja.« Ker je umetnik hotel upodobiti neko idejo in bi bila naravna forma temu nasprotovala, je upodobil telo v spremenjenih proporcijah in oblikah. Ker pa umetnik more in mora izraziti idejo samo s čutno obliko, to pa jemlje iz narave, mora biti oblika naravna. »Kdor rabi izmišljene, neresnične oblike, greši proti naravi. Njegovi izdelki so zmota, zabloda, pogrešek proti istini, resnici.« In na drugem mestu: »Bržkone je (kipar) spet hotel povedati, da Marije ne vežejo zakoni tvarine, toda prezrl je temeljni zakon umetnosti, da se mora umetnik ravnati po naravi, ko upodablja njene oblike.« In na tretjem mestu (ob pasijonskem Kristusu): »...ko pa trpljenje izraža tudi v rokah, greši proti naravi, ker so gibi pretirani... njegovo delo nima videza resničnosti, zato je v tem oziru odurno.« Kipar je bil umetnik le toliko, kolikor je v oblikovanju glave posnemal naravo, kolikor je v oblikovanju rok delal proti njej, je neumetnik.« In na četrtem mestu (govorec o celi vrsti slik): »...poleg tega pa je oblika večinoma popolnoma nenaravna, pogostoma odurna.« Iz tega pa sledi: Slika ali kip sta umetnina, če njiju forme zvesto slede naravi, njeno resničnost in lepoto ohranjajo in ne izpreminjajo.

Vsebina in forma umetnine morata tvoriti harmonično celoto. V slučaju vstalega Zveličarja »ideja ni našla primernega izraza«, dasi je kipar to hotel. A to hoče tudi otrok, ki si napravlja podobico. Baš v tem je pa razloček »med otrokom ali neumetnikom ter umetnikom (med »pravim in nepravim umetnikom«), da umetnik najde svoji misli pravi izraz, neumetnik pa ne«. V slučaju Madone je bil njegov namen drugačen, nego je doseženi izraz, »njegov izdelek ne more biti prava umetnina«. Na rokah pasijonskega Kristusa se opaža istotaka disharmonija med namenom in izrazom, kateri je na glavi istega kipa sicer ideji adekvaten. In končno ob celi vrsti slik: »...Ko bi ne bilo zapisano, kaj predstavljajo, bi nihče ne mogel ugeniti, kaj pomenijo. Iz tega pa sledi: Slika ali kip sta umetnina le tedaj, kadar sta njuna ideja in forma med seboj v razmerju popolne harmonije, slikar ali kipar pa umetnik le tedaj, kadar je njegov namen dobil v umetnini popolnoma adekvaten izraz. To pa se zgodi, ako so izpolni sledeče pravilo umetniškega ustvarjanja: Za nastoj prave umetnosti je potrebna sposobnost, dolgotrajna vaja v opazovanju in posnemanju narode ter nadnaravni navdih. Toda tako vzeto bi se umetnina v ničemer ne ločila od fotografskega izdelka. Zato treba poudariti njuno razliko: v nasprotju z mehaničnostjo fotografije zahteva umetnino, »da jo ustvari človek s svojim umom«; res da izraža fotografija najboljše naravne oblike, toda brez vsake izbire. Umetnik pa »mora na svoji sliki marsikaj iz narave izločiti, marsikaj dodati, da dobi slika zaokroženo celoto.« To je pravilo idealizacije in stilizacije v nastajanju umetnine.

In končno: »Vsak umetnik mora svojo misel tako upodobiti, da ga more umeti vsak mislec. Če tega ne zna, ni umetnik. — Kar je umetnik čutil, ko je ustvarjal svoj umotvor, to mora čutiti tudi opazovalec, ko gleda njegov izdelek. Če umetnine sploh ne razumemo (pri njej nič ne čutimo), potem izdelek ni prava umetnina, ampak le poizkus. — Vsaka umetnina mora biti podobna govoru dobrega govornika, ki te segreje in navduši. — Oblike so pač primitivne, jasne pa niso ne misli in ne oblike. Najboljši dokaz za to je občinstvo, ki jih ne umeva.« Kar je zadnje pravilo: »Z vsemi retorskimi sredstvi mora umetnina prepričevati naš razum, voljo in čuvstva o veljavnosti in vzvišenosti razodetih idej, zanje gledalca navdušiti, da bi bil pripravljen na njih žrtvenik položiti svoje lastno življenje. Če tega ne zna, ni umetnina.

Ali se nam je z navedbo avtorjevih izjav kako vprašanje pojasnilo? Da čutno upodabljanje lepote ni naloga umetnosti, smo že dognali. Ali je potem morda naloga umetnika ter kriterij za vrednotenje umetniške osebnosti? Ugotovimo.

Ako je umetnost avtonomna celokupnost logičnega značaja, katera ima vse kriterije ter pravo obstoja sama v sebi in ne v kaki drugi celokupnosti, n. pr. v religiji, etiki, pravu, znanosti, morajo biti tudi naloge, ki iz te totalitete za umetnika izvirajo, absolutno umetnostnega, torej niti religioznega, niti etičnega, niti pravnega, niti znanstvenega značaja. In ker tudi ne izvirajo iz narave, ne more biti niti fizijobiološke. Za njih podrobno označbo tu ni mesta. Njih tema je lahko ali upodobitev vidnega, stvarnega, prirodnega ali pa nevidnega, duhovnega, idejnega sveta. Torej — tudi harmonija, ki je najpopolnejša, idealna združitev forme in vsebine in največja lepota? Ne, ravno ona ne! In to zato, ker ni umetnostna naloga ter tako člen umetnostne celokupnosti, temveč pripadnica druge totalitete — znanosti: zahteva in izrodek in ideal spekulativne estetike in ne umetnosti (prim. Križ na gori, I., 100 sl.).

Vprašajmo tudi stvarno izkustvo zgodovine! Ali je bila umetnost štirih tisočletij res samo dvakrat na višku možnosti: v grškem 5. stoletju ter v italijanski visoki renesansi? Ali je bil res samo tedaj izpolnjen umetnikom ideal, za katerim so stremeli? Ali ni marveč v nasprotnem taboru več kot dve tretjini zgodovinskih epoh, ob katerih istotako popolnih rešitvah umetniških nalog vse druge kar izginejo? In ta toli slavljena lepota, harmonija sploh nikdar ni bila naloga, temveč zgolj izraz, en izraz med tisoč drugimi. Naloga in ideal je postala šele po spekulacijah estetrov, zato ne more biti kriterij niti umetnostne vrednosti dela, niti vrednotenja umetniške osebnosti. Stoječ pred sliko se bomo zato vprašali: Kateri umetnostni problem si je umetnik tu zastavil? in ne: Ali ta umetnina odgovarja temu in temu postulatatu estetike? (Isto velja glede ostalih celokupnosti; izjema je cerkveno - liturgična umetnost, kjer se religiozni kriteriji družijo z umetnostnimi.) Z ugotovitvijo te umetniške naloge je pa rešeno že drugo vprašanje: Podajanje harmonije gledalcu ni niti naloga umetnika niti kriterij vrednotenja njegove osebnosti. Umetnik ima samo eno nalogo, namreč zgoraj očrtano, in nobene druge. Vsi zaključki, ki jih je avtor dialoga na tej podlagi o Kraljih izpeljal, so zgrešeni. »So zmota, zabloda, pogrešek proti istini, resnici!« Zmota, zabloda, posledica neizčiščenega, samo skompiliranegega naziranja o umetnosti je tudi avtorjevo pojmovanje umetnine. Slika, ki ni razumljiva, spričo katere nič ne čutiš, katera ta nič ne segreje, za nič ne navduši, ni umetnina. Napačno je misliti, da so to le naziranja tega avtorja. Kakorkoli so nerodno izražena, za njimi tiči ves glavni kvartir estetike preteklega stoletja in teološke estetike. Za njimi tiči še danes živeče umetnostno naziranje širših inteligenčnih množic, ne samo pri nas, tudi drugod. Zato odgovorov na to ni nikdar dovolj. A zdaj najprej samo majhno vprašanje: Katerega dela bratov Kralj pisec ni razumel, pred katerim nič čutil, da po onem, katero ga je spis dialoga navdušilo, ne vprašam? Ali je bil to morda kip vstalega Kristusa ali Madone, katerih idejo je tako globoko doumel? Ali so bile to roke pasionskega Kristusa, katerih zmisel mu je postal jasen po izrazu obličja? Ali je bila to vrsta slik, katerih pomen mu je čisto pravilno ostal neznan, katerih predmetnost so mu pa jasno razložili naslovi? V vsem tem nič nedospelosti in disharmonije, povsod harmonija oblike in vsebine — kako bi bil sicer pisec mogel govoriti o idejah in pomenih, če ne bi bila forma razumljiva in v skladu z vsebino? Po njegovi lastni metodi: povsod same umetnine, ki jih on kot človek sodobnosti čuti, kot prepisovalec starih estetik pa zanikava.

A način našega postopanja je drugačen. Ugotoviti je treba, ali so razumljivost misli ter jasnost in intenziteta čuvstva kakorkoli utemeljene v umetnostni celokupnosti ter tako kriterij umetnine. Ker pa se vse vrednote javljajo gledalcu potom oblike, nastane vprašanje, kakšna mora biti ta oblika. In potem bo treba ugotoviti tudi nalogo umetnine. Zakaj ko smo doznali, da umetnikova naloga ni, posredovati lepoto gledalcu, bi bila to morda naloga slike ali kipa. In če to ni, katera je prav za prav naloga umetnine?

Na vprašanje, kaka bodi forma slike ali kipa, da bo delo umetnina, odgovarja to naziranje sledeče: Forma zvesto sledi naravi, njeno resničnost in lepoto ohranja in ne izpreminja! Temeljni zakon umetnosti je, da se umetnik ravna po naravi, ko upodablja njene oblike. Naravna resničnost bodi tvoje vodilo in merilo. Zato bodi tudi tvoja slika ali kip razumljiva, jasna, vsakemu pristopna in zgovorna pričevalka lepote in idej, kakor je taka narava, ki jo vsi ljudje razumejo in uživajo. Ugotovimo, ali je to pravilno ali ne!

Ako je naloga umetnika, kot smo zgoraj doznali, zasidrana v logični celokupnosti umetnost, bo tudi način njene rešitve nujno odgovarjal ustroju tega okrožja, to se pravi: utemeljen bo v kategorijah, ki vladajo take samo v tem in nobenem drugem. Ta rešitev zato ne bo niti akt vere niti etičnega duha niti pravnega čuta, temveč zgolj umetnina. Njene pravilnosti oziroma nepravilnosti, resničnosti oziroma neresničnosti ne bomo merili niti z merilom verskih, niti etičnih niti pravnih niti znanstvenih norm, a tudi ne z merilom naravne resničnosti, temveč zgolj z merilom njene lastne, to je: umetnostne resničnosti. (Izjema: cerkveno-liturgična umetnost.) Edino po tej in po nobeni drugi se umetnik mora ravnati, tudi ko rabi naravne oblike, in samo pogreški proti njej, so zares zablode, zmote. Zato pa bomo rekli, da umetnina ne sme biti niti naravi niti govoru dobrega govornika, temveč edinole sebi enaka. Sodilo, ali kaka slika ali kip je umetnina, ni njena skladnost z naravno ali katerokoli drugo resničnostjo, temveč zgolj z umetnostno. Naj to pojasnijo nekatere kritične pripombe k izvajanjem dialoga.

»In medias res! Tu je kip vstalega Zveličarja.« Umetnik je hotel izraziti misel (naloga), »da je bilo Kristusovo telo po vstajenju povečano tako, da se je oprostilo telesnosti in nje zakonov.« Kako pravilno in globoko doumemo! In prav tako pri kipu Madone. A vendar zahteva pisec, da bi umetnik to idejo najgloblje in najsubjektivnejšega spiritualizma izrazil v načinu najobjektivnejše prirodne resničnosti in tvarnosti. To bi bila dejansko umetnostna metábazis eis álo génos, kar se tu zahteva, ki ji je pa umetnik modro ušel, s čemer je izpričal, da je po besedah istega pisca dialoga »lepša umetnina, ki je bližja resničnosti, to pa je, čimbolj se sklada oblika z vsebino ali idejo.« Ali ni v tej ideji avtor dialoga zaslučil umetnostne naloge in resničnosti, kateri edini pripada naziv: »temeljni zakon umetnosti«?

A pojdimo še v zgodovino. Kakor so dobe absolutne harmonije forme in vsebine napram ostalim v strašni manjšini, tako so tudi dobe naturalizma napram spiritualističnim v enako izraziti manjšini. Ali naj zato poslednje iz zgodovine črtamo? Ne, temveč le druge kriterije moramo dobiti v njih presojanju, kakor so bile njih naloge različne od tega sentimentalnega »ustvarjanja harmonije«. Pred moderno umetnostjo pa ta rekvizit še celo odpove, pa naj bo tuja ali naša.

Ako bi posnemanje narave res bilo to, kot kar se tu navaja, bi bila fotografija najpopolnejša umetnost, brez ozira na razlike, ki jih naziranje teh petrefaktov med njo in umetnostjo navaja (glej zgoraj). Umetnik — da izbira in dodaja, pravijo. Abotnost. Ali ne izbira in dodaja tudi fotograf? Plošča je obenem že okvir in v obsegu tega okvirja gre fotograf še dalje: izloča predmete, ki naj pridejo na ploščo, od onih, ki naj ne pridejo; izbira stališče in lego aparata, v čemer se javlja svobodna volja fotografa napram naravi; ureja mase, išče svetlobne pojave, s katerimi dodaja slikam pomembne vrednote, idealizira in stilizira. Nobene razlike, torej fotografija je umetnost. Kljub temu ni, a po zaslugi drugih razlik. N. pr.: V katero celokupnost sodi fotografija? Kateri so objektivni problemi in naloge, ki jih fotograf rešuje? Kateri kriteriji, katere resničnosti vodijo njegovo delo? Praviš: tudi umetnostni, umetniški. Že mogoče, toda abstrahiraj ploščo in aparat, kaj ostane? In kam spet nas vodita plošča in aparat?

Fotografija — to je vaja, pridnost in na njej pridobljena sposobnost, tri vrednote, ki v okrožju umetnosti nič ne pomenijo. S takimi pojmi se operira v poetičnem pouku v peti šoli, ne pa na razstavi moderne umetnosti. Ali pa se avtor norčuje, je imel drugačen namen, nego je doseženi izraz, in je njegov spis zabloda, pogrešek proti —? Pri umetniku ni treba predpostavljati sposobnosti in navdiha, ker je to oboje on sam; če bi to ne bil, bi ne bil umetnik. In potem je umetnik tudi samo eden, namreč pravi, ali ga pa ni. In mu je vaja čisto sekundarnega pomena. Naj obvlada vse tehnike in spretnosti, kar ustvari, je njegova tehnika, njegov stil. V dobah, katerim so se posušili viri domišljije in tvornosti, se je poudarjala pridnost (Buffon: Genij je dolga pridnost). Stopivši s takimi vidiki pred zgodovino, bi morali iz nje črtati vsa mladostna dela tudi največjih mojstrov, zakaj mladost ni pridnost in klasificirana sposobnost, temveč — mladost. Ne samo pri naših Kraljih, temveč vselej in povsod. Iz tega sledi, da je umetnost od šole in narave in vere in znanosti in še tega in onega različen, drugačen svet. Lahko bi že to vedeli oni, ki so stari.

Zdaj pa se povrnimo nazaj. Kakor smo zanikali vidik naravne resničnosti in pravilnosti, ko smo doznali umetnostno, tako moramo tu zanikati kriterij razumljivosti, jasnosti, prepričevalnosti, ker so to rekviziti drugih celokupnosti. Razumljiv mora biti filozofski spis ali znanstvena razprava sploh, jasna mora biti verska resnica, pravni zakon, prepričevalen mora biti govor pridigarja, beseda vzgojitelja itd. Ker je obravnavana umetnostna teorija tvorba znanstvenih možgan, se je zahteva znanosti prenesla tudi na umetnost — neupravičeno. Zanikati jo pa moramo kot kriterij tudi s stališča narave. Zmožnost apercepcije, razumevanja, občutenja, včuvstvovanja je drugačna pri inteligentu kot pri delavcu, drugačna pri kmetovalcu kot meščanu, drugačna pri moškem kot pri ženski. Ali naj bo tako relativno merilo vodilo umetnikovega ravnanja? Kakor prej umetnostna resničnost mora biti zdaj zgolj umetnostna razumljivost vidik um. dela, katero pa v bistvu ni nič drugega kot resničnost, pravilnost sama.

Umetnina pa — in s tem prehajamo k zadnjemu vprašanju — ne sme biti naravi niti govoru dobrega govornika, temveč edinole sebi enaka. To se pravi, da ni njena naloga proslavljati in razširjati ideje, niti umetnikove niti tuje. Njena naloga je biti objekt ne umskih ali nagonskih ali kakih drugih, marveč zgolj estetskih komponent človeškega duha. Vsako drugačno pojmovanje omejuje njeno in umetnostno samopomembnost ter zanaša labilnost v red duhovnega ustvarjanja. (Omenjam zopet izjemo cerkveno-liturgično umetnost.)

Tudi z vidika tu ovrženih sodil je vsak dokaz o neumetništvu bratov Kralj ter njihju del zavožen. Ta nas danes glede estetskih vrednot zadovoljujejo bolj nego kdajkoli prej; znamenje, da sta na pravem potu. Drugi pa s svojimi polomljenimi kompasi naj blodijo okrog.

Francè Vodnik
Borilec z Bogom

Moj Bog,
kako strah me je Tvojega imena,
v nič kot zlato topim se v blesku Tvojega plamena!
Bežim pred Tabo, da se skrijem.

Moj Bog,
katerikoli kraj obiščem,
na vseh cestah le Tebe iščem,
v samotah truden k Tebi vpijem,
da me v bolestih utešiš, odrešiš.

Še trepetam, zrušen od prošenj in solzâ,
v dobroti majhen ves
se k meni sklanjaš Ti, neskončni Bog —
glej, že se v meni prebudil je upornik
in noče usmiljenja
in noče tolažbe več!
Kot da sva enaka si, potegnem meč,
da se z Gospodom vojskinih trum borim,
o jaz se nikoli ne umirim!

Moj Bog,
Ti tam si, tukaj jaz,
čepprav se umika prostor in izginja čas,
ko Ti se v mojih, jaz v objemu Tvojih najdem rok.
Jaz človek sem, a Ti si Bog —
po svoji podobi si obraz mi naredil.
Tajni sva, neodgonetljivi zagonetki dve:
drug drugemu sva muka lahko,
drug drugemu sva radost lahko.
Če truden Tvojim mejam se približam,
vzameš dobrotno me v nebo,
če ubežim, z ognjem ljubezni me preganjaš,
da me srčne rane žgo,
ojoj, moj Bog!

I. F.
Razgovori

Tele vrstice so nastale iz pogovorov, ki sem jih imel s članom nemškega mladinskega gibanja. Zde se mi vredne objave v »Križu«, ker so pogovori važni za поблиže spoznanje nemškega mladinskega gibanja, služijo pa lahko tudi kot zrcalo, v katerem se sami ogledamo.

Tisti dan, ko smo prišli s stiškega tečaja navdušeni in razočarani..., nas je v Ljubljani dohitelo veselo presenečenje. Iz Nemčije, prav iz Porenja, je že peš prispel pobožni jeruzalemski romar. Obleka kar najbolj preprosta. Hlače iz trpežnega sukna, široke, do kolen segajoče, skavtska srajca, po rusko prepasana, sandali, kakršne sem gledal kot otrok v zgodbah sv. pisma, lahka pelerina in vojaška tornistra. Sedaj pa vtaknite v to obleko približno 2 metra visokega moža, gladko obritega, z dolgimi, na tilniku kodrastimi lasmi, kot sveti Janez v zadnji večerji, in dobite tega modrookega Germana, ki je meseca avgusta prispel v Ljubljano. Star je g. Willi Hammelrath 32 let.

To naj zadostuje za zunanjega Willija, ki mi je že kot tak zelo imponiral. V ta okvir bom skušal naslikati notranjega človeka, da bo ob njem morda še kdo dobil upanje v razvoj človekov do popolnejšega, višjega, harmoničnega človeka.

Omeniti moram, da sem vse, kar vem o njegovi notranjosti, iz njega tako rekoč uropal. Vse mi je pripovedoval samo na vprašanja. Vsakikrat je svojo visoko glavo sklonil, premislil in v par stavkih tako jasno in določno odgovoril, da ni bilo treba več niti povpraševanja niti ugovarjanja. Spoznal sem, da je vsak odgovor del njegove lastnine, ki mu ni bila podarjena, ampak si jo je s krvavim potom prislužil in je sedaj samo njegova. To je sedaj njegov zaklad, ki mu ga ne more nihče vzeti, in mu je svetišče, ki ni da bi vsak po njem šaril. Že samo to, da ima za vse svoje življenje zgrajen trden svetovni nazor, po katerem ravna vse svoje življenje, mi ga je silno priljubilo. Redki so, ki ga imajo. Radi njegovega razvoja moram tudi omeniti, da je že dvakrat promoviral, bil subdijakon pri jezuitih, pred posvečenjem izstopil, vsa vojna leta bil pri vojakih, je šest mesecev delal v rudokopu, nekaj mesecev v tovarni, sedaj je pa jeruzalemski romar. S kitaro in petjem si pridobiva vsakdanji kruh, je tudi izboren klavirist in pevovodja.

Pri Sv. Primožu smo ga naprosili, da naj spregovori o nemškem gibanju. Na vseh obrazih sem opazil nenadno presenečenje, ko je nastopil, in še večje, ko je odstopil. Pridiža na gori je gotovo bila ravno taka kot naše zborovanje pri Sv. Primožu, vsaj v tistem trenutku, ko je Willi z razprostrtimi rokami govoril raz cerkvene stopnjice. Bil je kratek, a tako močan, da je vsak vsaj to spoznal, da v tem trenutku ne govori nihče drugi kot on. Ni govorila ne filozofija ne teologija, ampak govoril je on, Willi Hammelrath, doktor z dvema sežganima diplomama, jezuit, rudar, jeruzalemski romar, ki je brez sredstev prispel v Slovenijo, vnaprej pa čakajoč božjih povelj za kod in kam. Govoril nam je o življenju, ki se ne da vezati v programe in paragrafe, ki utripa vedno naprej in naprej v vednem razvoju. Kos tega življenja je tudi nemško mladinsko gibanje, ki si prav radi tega ne stavi nobenih programov niti kakih drugih utesnitev, ampak živi v toku življenja svoje najresničnejše življenje, skušajoč se na ta način približati Bogu — ljubezni — življenju. Vsi, kolikor nas je bilo od spekulativne znanosti nepokvarjenih, smo mu verovali na besedo, da je v njem resnično to, kar govori, in da drugače biti ne more; saj je vsako svojo besedo potrjeval s svojimi modrimi očmi, ki ne morejo varati, s celo svojo postavo.

zdravo in močno od sile volje in dela, z vsem, kar je bilo v njem in na njem, skratka sebi je potrjeval s seboj. Da bi bil vsaj prvi dan v Stični, pa bi se gotovo ne mogli prepirati za razum in čustvo ter podobne šolske modrosti.

Vsa njegova dejanja postanejo razumljiva iz njegove vere in otroškega zaupanja v Boga. Nam »razumnim« se včasih smešno sliši, da mu bo za vse ljubi Bog preskrbel; ali se bo v Palestino z ladjo peljal, ali bo šel peš, koliko časa tam ostane itd. Trdno odločen je romati v Jeruzalem in v puščavo; seveda velja vse to le, če bo »der liebe Gott einverstanden«.

V celoti ravna svoje življenje tako, kakor je povedano v evangeliju sv. Matevža o skrbi za svetne stvari: »Ne morete služiti Bogu in mamonu; ali ni življenje več kot jed in telo več kot obleka? Ne skrbite torej za jutri, kajti jutrnji dan bo imel skrb sam zase. Zadosti je dnevu njegova lastna težava.« To je podlaga njegovega praktičnega življenja, iz katerega raste njegova vsak dan lepša in popolnejša osebnost, ki postane nehote, kakor vsaka popolnejša stvar, ogledalo slabejšim — nižjim.

Kot pristaš križarjev (Kreuzfahrer) skrbi za harmonijo med dušo in telesom, za harmonično celoto, kar so ti formulirali v geslu: »Leib und Seele, doch die Seele nicht zum letzten, sondern am allerersten — Seele und Leib.« Ko smo šli od Sv. Primoža, se je zelo čudil slabo razvitim postavam naših fantov; »kakor bi bili sami učenjaki«. Takoj je zapazil nasprotje med našimi oblekami in zborovanjem v prosti naravi. V Nemčiji imajo vsi, kar je mladinskih pokretašev, kratke hlače. Svoje referate imajo včasih kar na drevju. Referati kratki, eden ali dva, brez dociranja in utemeljevanja počenši z Adamom, nato pa petje in šport. Tako kot vi delate, delajo pri nas oni, ki imajo še komerze in udanostne brzozavke. (Ni vedel, da mi vse to še imamo.) »Kar je naših, morajo vsi pokoncu hoditi in peti, pa naj bo socialist, katolik, protestant ali kdorkoli. Mladinsko gibanje mora biti kipeče zdravje, ne pa trhla bolezen.« Njegovo govorjenje in njegovi metrski koraki so se krasno zlagali.

Svoje popolno zaupanje v Boga ne omejuje samo na zunanje materialno življenje, ampak ga razteza prav na vsak utrip. Bogu popolnoma zaupa, da bo z njegovo pomočjo vedno pravo pot ubral. Iz tega izvira njegovo v resnici veselo in brezskrbno življenje, ki je v svojih delih zelo enostavno. Za njega vedno velja spoznanje porabljeni pri praktičnem življenju. In kako gre to brez zapletljivosti. Še malo ni podoben tistemu mladeniču, ki mu je Kristus rekel: »Ako hočeš biti popoln, pojdi, prodaj kar imaš in daj ubogim in imel boš zaklad v nebesih; potem pa pridi in pojdi za menoj!« Mladenič je pa žalosten odšel. In Matevž pripominja: »Imel je namreč veliko premoženje.« Willi je brez obotavljanja zapustil pot nasproti karieri: sežgal je doktorski diplom in šel za Njim. Tudi Tolstoj je podobno filozofiral o popolnosti, kot tisti mladenič, in tudi žalosten odšel. Ravno tako se tudi pri nas zasvetlika včasih podobno govorjenje o prerojenju, ki nas še bolj žalostne pušča.

K orisu njegovega religioznega življenja spada tudi priprosta razlaga evangeljev. Vse je jasno in priprosto, kakor je moral Kristus jasno govoriti priprostom za vse čase. Razume se, da tudi v tem slučaju velja spoznano praktično udeležiti. — Pa naj kdo reče, da ima trdnejšo vero.

Radi te žive vere roma v Jeruzalem, odkoder se misli podati v puščavo, kjer bo v njeni neizmernosti do horizonta popolnoma sam z Bogom, nemoten od vsega živega stvarstva. Samota daje njemu ure najintenzivnejšega življenja, ki ga je že globoko občutil v samotah podzemskih premogovnih rovov. Puščava mu bo intenzivnost tega najglobočjega življenja še stopnjevala. To je bogastvo življenja, ki ga more posvetnjaška duša komaj slutiti. Saj ni zmožna samostojnega življenja; če ni ropota okoli nje, pa zaspí. To je prerojenje v resnici, ki ne rodi žalosti, ampak veselje.

Ravno tako zanimivi in zajemljivi, kot so njegovi religiozni nazori oziroma dejanja, so tudi socialno politični. Že nemško mladinsko gibanje samo (kaj šele poedinci) ni prav nič udarjeno na teoretiziranje, kot so udarjena naša društva. Teoretično biti socialen, religiozen človek ni tako težka stvar. Saj vidimo n. pr. en zgled iz mnogih, kako se je iz predvojne narodno radikalne socialne omladine v Sloveniji razvila najbolj reakcionarna smer. Pa tudi sicer je bilo pred vojno — Bogu bodi potoženo — preveč takih socialistov in socialcev. Nemška mladina je že toliko napredovala, da ne izkazuje svoje socialnosti v učenosti, ampak v delih. Tega ji pa muhasto življenje ne bo moglo nikdar odvzeti, čeprav je morda tudi ta obleka pri nekaterih samo moderna. Sožitje z delavcem, delanje za delavca. Velikih nabiralnih akcij za časa inflacijske krize so se skupno udeležile vse skupine mladinskega gibanja. Z veseljem pripoveduje, kako je še kot jezuit avtomobile ustavljal, proseč za delavce, po hišah pel in igral na kitaro in prosil v družbi dijakov in delavcev, da so ob taki dobri volji vsi dajali, bogati in revni. S tem svojim delom so silno veliko pomagali, svoje socialno čutenje pa z dejanjem dokumentirali.

W. Hammelrath potuje sedaj samo z delavsko legitimacijo. Za potni list noče prositi, ker ne pripozna vsemogočnosti sedanjih držav. Meje, posebno pa ne nasilne meje, ne smejo ločiti ljudi. Ker on to spozna, ničesar ne naredi, kar bi potrejevalo nasprotno. To je pravzaprav že revolucija, mirna, brez krvi potekajoča, pa tem bolj gotovo vodeča k cilju. Tako je mlado krščanstvo revolucioniralo. Ko bo večina tako delala, ne bo več mej. Hammelrathov namen je delati z dejanjem, ne z besedo.

Rešitev Evrope vidi tudi on v evropski federativni državi, ki bo združevala sedaj tako silno ločene nacionalne države. Preden bomo pa to dosegli, je nujno, da se ves svetovni nazor na zapadu preokrene, da bo prišla združitev od spodaj navzgor, šele na ta način bo strta sedanja centralistična cezarska država, katero je sv. Avguštin popolnoma po pravici obsodil, da je od hudiča. Saj še bratske balkanske federacije skupaj ne spravimo! Zato smrt evropskemu nasilnemu nacionalizmu! Z njegovim zrušenjem se bodo zrušile tudi meje, ki ločujejo. Mi hočemo združevanja. Življenje zahteva federacijo avtonomnih edinic, kot to sijajno uči človeško telo. Centralizem ne more dati življenja, pač pa ga vedno tlači.

Vsi ti razgovori so jasno pokazali misel združevanja mladih katoliških sil vseh narodov, stremečih za istimi cilji, v krepko duhovno enoto, ki bo s tem nosila znamenje katoliške univerzalnosti in se bo borila za čisto določenimi cilji na vseh poljih človeškega udejstvovanja, ker le na tak način moremo zopet govoriti o bojujoči cerkvi za kraljestvo božje, ki pa more biti v popolni obliki le *communio sanctorum*. Zato, tovariši, vsi ki ste že občutili velikost te misli, pripravljajmo se, kakor se pripravljajo naši nemški bratje, da ne bomo slabi druge dobro učili, ampak da se v vseh nas razraste gorčično zrno v mogočno drevo, ki bo s svojo zdravno močjo in rastjo odvezelo solnca gnilemu preperelemu življenju pod seboj.

Prejeli smo v oceno:

Italienische Reise. Von Georg M ö n i u s. Mit 12 Bildern von Johannes Thiel. S. 454. Herder & Co. 1925. M 13.50 celoplatno. — Ničesar drugega ne vem o pisatelju, kakor da je še mlad duhovnik. Njegova knjiga pa mi pripoveduje, da je zgodovina in lepota in življenje v njem našlo svoj odmev. Pravim: svoj, zakaj ne strinjamo se vedno z mislimi, ki jih je on mislil. Prav to se mi zdi, da knjigo priporoča, in še to, da je resnično lep spomin na kraje, kamor se letos in vedno ves svet ozira. Meni je postala v par dneh že ljuba in draga. R. G. T.

Naturwissenschaft, Weltanschauung, Religion. Bausteine für eine natürliche Grundlegung des Gottesglaubens. Von D. Dr. med. Dr. Phil. Johannes R e i n k e. 2. verbesserte Auflage. Herder & Co. 1925. M 3.50 celopl. — Göthe pravi nekje: »Man muß jung sein, um große Dinge zu tun.« Mlad predvsem na duši. Odgovora iščemo na stotero vprašanj, na stotero ugank. Kdor nima pred očmi neke jasne zvezde, ki ga vedno zvesto vodi: jasnih, vedrih načel, bo kmalu utrujen in razočaran rekel svoj: Vanitas . . ., ampak ne v smislu Pavlovem. Tu poizkuša učenjak v jasnih poglavjih in po možnosti lahko umevno dati odgovor na vedno nova vprašanja, ampak na zdravem temelju božjih ter večnih resnic. Knjiga je razdeljena na pet poglavij: Aufgaben und Wege, Die Wissenschaft von der Natur, Weltanschauung, Die Gottesidee, Religion. R. G. T.

Nervenkraft durch Gottesgeist. Studien und Erfahrungsfrüchte. Von Alfred L a u b. X—196 str. Herder & Co. 1925. 4 M. — Knjiga tolažbe za one, ki trpe na živcih in ki zastonj iščejo pomoči pri zdravnikih. Pisatelj-duhovnik pripoveduje marsikaj iz lastnega življenja, kako je sam, neznosno živčno bolan, prišel po navodilih neke zdravniške knjige do spoznanja: pomagaj si sam, ker edino sam in Bog ti moreta pomagati. R. G. T.

Popravek!

Na zadnji strani lista je pomotoma označena kot izdajateljica Akademsko zveza namesto Slovenske dijaške zveze in kot izdajatelj Anton Vodnik namesto Maksa Miklavčiča. — Pravilno glej na drugi strani plačilne spodaj — kar naj bo merodajno!